

PAPER DETAILS

TITLE: Bölgesel Güç olarak Avrupa Birliği ve Dis Politika

AUTHORS: E Sare YILMAZ, Yücel OGURLU

PAGES: 81-104

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/847551>

BÖLGESEL GÜÇ OLARAK AVRUPA BİRLİĞİ VE DIŞ POLİTİKA

E. Sare YILMAZ*

Yücel UĞURLU**

Özet

Kıta Avrupası, 20. yüzyılda yaşamış olduğu 1. ve 2. Dünya Savaşlarının hemen ardından sosyo-ekonomik kalkınmanın yollarını aramıştır. Avrupa'nın yeniden inşası, savaşın hammaddesi olan kömür ve çelik birlikteliği ile başlamış, kendi içinde Avrupa Kömür Çelik Teşkilatı (AKÇT), Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), Avrupa Topluluğu (AT) ve Avrupa Birliği (AB) olarak günümüze kadar gelmiştir. Bu çalışmada, başladığı noktadan bugüne, kendi bölgesinde gerek ekonomik, gerek siyasi olarak güçlü bir Avrupa Birliği fikrinin bugün geçerliliğini halen koruyup korumadığı sorusuna, AB dış politikası üzerinden cevap aranmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte coğrafi olarak doğuya doğru hızla genişleyen AB, beraberinde dış politika, güvenlik ve savunma gibi konularda yeni arayışların içerisine girmiştir. Bu arayış AB'ye gerek kendi kıtasında, gerekse yakın kıtalarda belli bir güç oluşturmaya sağlamıştır. Bu gücün varlığı ve sürdürülebilirliği, AB dış politikasının Afrika, Ortadoğu ve Orta Asya üzerinden örneklerle açıklanmaya çalışılmış ve güç kavramının nasıl ve neden sivil-askeri güçten normatif bir güce doğru kaydığının üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Entegrasyon, Dış Politika, Bölgesel Güç,

Abstract

In the aftermath of the World War I and World War II that hit Europe in the 20th century, Continental Europe embarked on a quest for socio-economic development. Whereas coal and steel were the raw materials that led to war, reconstruction of Europe was initiated by a coal and steel association, which, in time, turned into European Coal and Steel Community, then into European Community and finally into the European Union as we know it today. This paper looks into EU foreign policy to find out whether the reflection of both economically and politically strong EU has hold so far. In parallel to its geographical expansion to the East following the end of the Cold War, the EU began a new search in the fields such as foreign policy, security and defence. This search helped the EU

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi.

** Prof. Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi.

exercise a certain power not only in its own continent but also the neighboring continents. This paper seeks to explain the existence and sustainability of that power through examples of EU foreign policies against Africa, Middle East and Central Asia. Moreover, the paper focuses on how and why the notion of power has shifted from civil-military power to normative power.

Key Words: *European Union, Integration, Foreign Policy, Regional Power.*

Giriş

Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde Avrupa Birliği'ni, Türkiye -AB ilişkileri üzerinden değerlendirmeye çalışmak, AB'nin dünyanın diğer bölgeleriyle ilişkilerini göz ardı etme yanlışlığına düşürebilir. Gerçekten de, Avrupa Birliği'nin kuruluşundan bu yana planlayıp öngördüğü “üçüncü taraf” olan diğer ülkelere karşı politikalarının, kuruluşundan bu yana var olduğu ve dış politika ilgi alanında bu politikalarla orantılı coğrafi olarak genişlediği ve derinleştiği gözlemlenmektedir.

Kısaca da olsa, tarihsel olarak AB'ye baktığımızda, dönemin Fransız Dışişleri Bakanı R. Schuman'ın deklarasyonu ile başlayan sürecin Almanya'nın Essen-Ruhr bölgesinde çıkan kömür ve çeliğin endüstriyel anlamda denetim altına alınması, Almanya'nın Kıta Avrupa'sına yaşatmış olduğu savaşta zedelenen ulusal ve uluslararası itibarının yeniden kazanmak istemesi¹, Fransa'nın bölgede liderlik arayışı, yükselen Sovyetler Birliği dolayısı ile komünizm tehlikesi, gerek AB'nin ortaya çıkmasında, gerekse dış politikasının oluşmasında ayrıca etkili olduğu gibi, ABD'nin Avrupa'ya sağladığı ekonomik yardımları ise, Birlik üyelerinin ekonomik ve demokratik anlamda kalkınmalarına ve özellikle NATO kanadı üzerinden güvenliklerine olan katkısı ile bugün gelinen noktada altı kurucu ülke ile başlayan yolculuk, 27 ülkeye ve toplam nüfusu 503 milyona yaklaşmaktadır.

Bölgesel güç olma konusunun birden fazla ayağı vardır: Birliğin bizzat kendisinin de ötesinde olan “Avrupa mirası”, ortak tarihin etkisi, gelişmekte olan ülkelerle düzensiz ve karmaşık olarak nitelendirilebilecek bir dış politika, ulusal dış politikalar ile birliğin “genişleme-derinleşme” politikaları arasındaki ilişki, hatta iç ve dış ilişkilerde “medeniyet” vurgulu Avrupalı kimliği fikrinin gerilemesine rağmen, bazı çevrelerce cezbediciliğini halen sürdürmesi² gibi birçok doğrudan veya dolaylı etken, AB'nin dış politikasında etkili olmaktadır. Söz konusu dış politikanın oluşumu, bir yandan Birliğin temel hukuk metinleri ve antlaşmalarıyla, diğer yandan zaman içerisinde fiili ve pratik uygulamalarla gelişmekte olan bir sürece dayalı olmuştur.

Biçim olarak çok-uluslu “*Bölgesel bütünleşme*” olarak adlandırabileceğimiz bu oluşumun içerisinde yer alan ülkeler, ulusal egemenliklerinden vazgeçmeseler de

¹ Ayhan Kaya et al., *Avrupa Birliği'ne Giriş, Tarih, Kurumlar ve Politikalar*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011, s. 3

² Christopher Hill, Michael Smith, “*International Relations and the European Union: Themes and Issues in International Relations and the European Union*”, Christopher Hill, Michael Smith (der.), Oxford, The new European Studies Series, 2011, s.10-11.

uluslarüstü bir oluşumun parçası olarak belli konularda ortak hareket etmek durumunda kalmışlardır. Ortak tarım politikası ve ortak gümrük birliği gibi konular buna örnek olarak gösterilebilir. Ortak dış politika, ortak hareket edilmesi gereken bir olgu olsa da, üye ülkelerin AB dışındaki ülkeler ile çıkar ilişkileri ve örneğin ekonomik, sosyal veya kültürel konularda birbirlerine bağımlılıkları bazen buna imkân vermemekte, bu da Birliğin ortak dış politika geliştirmede ne kadar zorlandığını ortaya koymaktadır.

Bu makalede, öncelikle AB dış politikasının Maastricht Antlaşması'nın 2. sütunu olan ortak dış ve güvenlik politikası kapsamında geçse de, güvenlik boyutundan ziyade dış politikasının genel olarak nasıl oluştuğuna, AB'nin tarihsel açıdan dış politikanın nasıl ilerlediğine, Avrupa Savunma Topluluğu ve Avrupa Tek Senedi ve Maastricht Antlaşmalarının oluşturulmaya çalışılan dış politikaya nasıl katkıda bulundukları ve son olarak tüm tarihsel ve felsefi arka plandan sonra, örnekler üzerinden dış politikanın kendisine bakılacaktır.

AB'nin Dış Politika Gelişim Süreci

AB'nin dış politikası, siyasi bir birliğe dönüşme sürecinde, içeride olduğu kadar, ortak dış politika, savunma ve güvenlik gibi daha dış odaklı konulara ağırlık vermeye başlamasıyla gelişen bir süreçtir. Bu gelişim sürecinde AB'nin kıta dışına yönelmesi, uluslararası diğer aktörlerin izlediği yolu izleyerek, diğer bölgelerdeki yeraltı kaynakları ile uluslararası pazarlara açılma, demokratik açılımlarla AB algılamasında yer alan bölgesel ve uluslararası dış tehditlerin azaltılması gibi hedefler açıkça görülmektedir. Aşağıda da vurgulanacağı üzere, AB öncelikle kendi içinde ve bölgesinde varlığını güçlenerek sürdürmek ve diğer yandan, bölgesel bir güç olma konumunu sürdürmek amacıyla ve bunun gereği olarak küresel sorunlara da kayıtsız kalmamaktadır.

Bu hedef ve ilgiler diğer aktörlerle kıyaslandığında, ne ABD gibi açıkça savaş tercihi ön plana çıkmakta, ne de Rusya Federasyonu gibi genellikle iç meseleleriyle boğuşmaktan dolayı, dünyanın diğer bölgeleriyle bir dirsek teması korumak şeklinde ortaya çıkmaktadır. AB, bu iki tercihin ortasında reel politiği gözlemleyerek “dış menfaat”leri açıkça ön planda olan bir dış politikayı tercih etmiştir. Dış politikada, demokratikleşme ve insan hakları başlıklarındaki yaklaşımın, Birlik çıkarlarına göre şekillendirildiği, “şahin politikalar” yerine Birliğin geleceğini dikkate alan, akılcı bir dış politika tercihinde bulunduğu ortadadır.

Bununla birlikte, AB politikalarının dışa yansımalarının hangi odağa yöneldiği konusunda aşağıda açıklanan “sivil güç” yaklaşımı kadar diğer tezler de dikkat çekicidir. Bir çalışmada dile getirildiği gibi, henüz kuruluş aşamasında olan bu politikanın “sivil güç” mü, “yumuşak emperyalizm” mi olacağı sorusu dikkat çekicidir³. Tonra ve Christiansen'in ifade ettiği gibi, Birliğin dış politikası henüz

³ Hettne, Björn, Söderbaum, Fredrik, **Civilian Power Or Soft Imperialism? EU as a Global Actor and the Role of Interregionalism**, Gothenburg, 2005, p?

“yapıla gelmekte olan bir yapboz” gibidir⁴. Gerçekten de, bunun bir öğrenme ve inşa süreci olarak değerlendirilmesi isabetli olur.

Küresel sorunlarla daha aktif katılımlı bir politikanın ekonomik güç, askeri güç ve caydırıcılıkla yakından ilişkili olması gerçeği, AB’nin özellikle son dönemlerde, dış politikasında yeni açılımlarla diğer kıta ve bölgelerle ilerleyen bir ivmeyle ilgilenmesine izin vermemektedir.

AB “Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası” adı altındaki politikalarıyla uluslararası gelişmelere bigâne kalmadığını gösterirken, demokrasi, sosyal duyarlılık ve barışçı tarzıyla ABD’den ayrılan yaklaşımıyla farklılaşmakta, fakat bu anlaşılabilir tercihin bir sonucu olarak ekonomik ve siyasi açıdan yeterli etkiyi sağlayamamaktadır.

Ortak dışışleri ve güvenlik politikası, içerdiği yeniliklere rağmen Birliğin yapısı ve tabiatı gereği oldukça sınırlıdır. Reaksiyoner bir yapı yerine, daha aktif bir yaklaşımı içermeyi hedeflemiştir ve bu politikanın beş esas üzerine kurulduğunu ifade etmek gerekir. Bu genel hükümler şu şekilde özetlenebilir⁵:

- Birliğin ortak değerlerini, çıkarlarını, bağımsızlığını korumak,
- Birliğin ve üye devletlerin güvenliklerini geliştirmek,
- Uluslararası hukuka göre barışı korumak ve uluslararası güvenliği güçlendirmek,
- Uluslararası alanda işbirliğini teşvik etmek,
- İnsan hakları ve demokrasinin geliştirilmesi.

Üye ülkelerin farklılaşan ulusal çıkarları, tarihi ve coğrafi faktörler, diğer bölgelerle mevcut iktisadi, siyasi ve kültürel bağlantıları böyle bir tablonun ortaya çıkmasında etkilidir⁶. Hiç kuşkusuz, bu hedefler küresel emperyal bir güç olma girişiminin değil, güçlü bir bölgesel aktör olmanın gereği olarak belirlenmiştir.

Bu hükümlerden yola çıkarak, bölgesinde güçlü bir Birlik ve güç olma yolundaki AB’nin, uluslararası meselelerde aktif yönünü ortaya koyabilen, meselelere öncelikle diyalog ve müzakere ile müdahale etmeyi bir yöntem olarak benimsemiş bir ortak dışışleri ve güvenlik politikası (ODGP) oluşturduğunu söyleyebiliriz. Böyle bir politikanın ortaya çıkmasına, AB’nin kendi içerisinde yaşamış olduğu bir çelişkinin sebebiyet verdiği söylenebilir. İktisadi Kalkınma Vakfı’nın 2002 yılında yayınlamış olduğu “Avrupa Birliği’nin Ortak Dışışleri ve

⁴ Ben Tonra; Thomas Christiansen, **The Study of EU Foreign Policy: Between International Relations and European Studies, Rethinking European Union Foreign Policy**, Manchester University Press, 2004, s.1.

⁵ Durand, Fabien Jean Pierre Daniel, **The European Community’s Response to the Central European Challenge the Genesis of a European Common Foreign Policy**, Durham University Press, 1994, s.95.

⁶ Ali Resul Usul, “Avrupa Birliği’nin Orta Asya Politikaları: Sessiz ve Derinden”, Mustafa Aydın (der), **Küresel Politikada Orta Asya**, Nobel Yayınları, Ankara, 2005, s. 191

Güvenlik Politikası ve Türkiye'nin Uyumunu" adlı yayında bu çelişki şöyle ifade edilmektedir:

"Kuruluşundan günümüze Avrupa Birliği, yarım yüzyıl boyunca ABD'nin askeri bakımdan koruyucu şemsiyesi altında düşük askeri bütçelerin getirdiği imkânlardan yararlanarak hızlı bir büyüme süreci yaşamış, öte yandan, yine askeri bütçelerdeki bu kısıntıların bir sonucu olarak operasyonel hareket kapasitesini asgariye indirmek zorunda kalmıştır. Değil dünyanın sıcak çatışma bölgelerine, kendi etki alanındaki Bosna ve Kosova'ya dahi askeri operasyon yapma imkânının olmadığı ortaya çıkmıştır".

Bu gelişmeler açıkça AB ile ABD arasında çıkarların her zaman kesişmediğine işaret etmekle birlikte, çözümün yine ABD kaynaklarına başvurmamak şeklinde aranması, çelişkinin bir başka dikkat çekici yönüdür. Ortak dış ve güvenlik politika geliştirmekte ve bu yönde atılan adımlardaki yetersiz zayıf politikalar sonucu ortaya çıkan ABD'ye zımnen bağımlı olmak, kendini özellikle 11 Eylül olayına karşı başlatılan "uluslararası teröre karşı savaş" ve Irak'ın işgal edilmesinde, AB devletlerinin ortak bir sestten ve hareketten yoksun olduklarını ortaya koymakta ve çelişkinin derinliğini sergilemektedir⁸. Buna verilebilecek diğer bir geçerli örnek ise, eski Yugoslavya'nın dağılması sonucu ortaya çıkan Bosna-Kosova-Sırbistan krizinde AB'nin bazı üyelerinin Sırbistan'a karşı askeri harekâtta yana olmalarının ve bazılarının çekimser kalmalarının, ortak hareket etmek için karar alamamaları ile sonuçlanmış olması ve dolayısı ile ABD'nin bölgede yalnız kalmasıdır⁹. Fakat daha sonraları, kuruluş amacı bölgede barışın tesis edilmesi olan AB ve aynı zamanda NATO üyesi Birlik ülkeleri insani yardım malzemeleri desteği ve gıda gibi yardımlarda bulunmuşlardır. Ancak, daha önemli olan bölgesinde güçlü bir Birlik olmak isteyen AB'nin, ortaya koymak istediği ortak dış politika oluşturma, ulus devlet bilincinin ve ulusal çıkar önceliğinin daha fazla önem arz etmesinin hiç de kolay olmadığını göstermektedir.

Buradan hareketle, Maastricht Antlaşması'nın üç sütunundan biri olarak karşımıza çıkan ortak dışişleri ve güvenlik konularına yönelik politikaların nasıl yürütüldüğü önem arz etmekle birlikte, üye ülkelerin daha sonraki uluslararası meselelerde bu çelişkiye karşılık tutum ve tavırlarını nasıl ortaya koyacakları çok daha önemlidir.

Avrupa Birliği gerek yayınlamış olduğu bildiriler, gerekse aldığı kararlar ile dışişleri ve güvenlik politikasını daha işlevsel hale getirmeye çalışırken, bir yandan da bu politikayı geliştirmektedir. Bunları yaparken iki referansa öncelik verilmektedir. Öncelikle, uluslararası politikanın kendisine yüklemiş olduğu uyumsuzlukların önlenmesinde, uluslararası sorunların çözümünde ve kriz

⁷ Avrupa Birliği'nin Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası ve Türkiye'nin Uyumunu, İstanbul, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 2002, s.7.

⁸ Michael E. Smith, "The framing of European foreign and security policy : toward a post modern policy framework?", **Journal of European Public Policy**, Cilt10, No4, 2011, s. 557

⁹ Brian Crow, " A Common European Foreign Policy after Iraq?", **International Affairs**, Cilt 79, No3, Mayıs 2003, s.536

yönetiminde Bakanlar Konseyi'nin AB Antlaşmalarında tanımlanan yetkileri kullanarak etkin karar almasına yönelik iradenin ve inancın ortaya konulması misyonundan almaktadır. Buna ek olarak, Birlik 1970'te dış politika tartışmaları, istişareler, ortak beyanlar ve gerektiğinde ortak eylemler için bir Hükümetlerarası forum sağlamak amacı ile oluşturulan Avrupa Siyasi İşbirliği'nin¹⁰ ve daha sonra yayınlamış olduğu Avrupa Tek Senedi'nin 30. maddesi 1. paragrafın "üye devletler, ortak bir Avrupa dış politikası geliştirip uygulamak için çaba göstereceklerdir"¹¹ hükmünden ve son kerte Maastricht Antlaşmasının 2. sütununda yer alan Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası'nın kurumsallaştırılmasını referans almaktadır.¹²

ODGP, AB literatürüne AT ile girmeye başlamıştır. 1957 tarihli AET'yi kuran Roma Antlaşması öncelikle ekonomik konularda bütünleşmeyi hedeflemiş, genişleme, güvenlik ve dış politika, vergilendirme, göç ve iltica gibi yüksek önem taşıyan ve AB literatürüne yüksek politika¹³ konuları olarak giren konular için bir kapı aralamamış, daha çok tekstil ürünleri ticareti ve tarım ürünlerinin serbest dolaşımına ilişkin hedefi AB üyelerini ekonomik anlamda kalkındırmaya ve bunlara benzer tek pazar hedefine yönelik olmuştur. O dönemin dış politikası, üye devletlerin henüz egemenliklerini Birliğe devretme konusunda çekingen davrandıkları bir dönemdir. Daha önce de ifade edildiği gibi, her birinin sömürgeleri ile ilişkileri henüz devam etmektedir ve sömürgeler ile veya üçüncü taraf olan ülkeler ile devam eden çıkar ilişkileri, dış politikada ve ülkelerin ulusal bütünlüklerine ilişkin konular, örneğin vatandaşlık kanunları, etnik gruplara ilişkin politikalar, sınırların tayini gibi henüz ortak karar alma veya bu kararların arkasında durma gibi bir durum ortaya çıkmamıştır.¹⁴

Tarihsel Olarak AB ve Dış Politika Gelişimi

Dünya siyasal sisteminde iki kutuplu yaklaşım, Soğuk Savaş'ın başlaması ve ulusal ve uluslararası politikaların bu sisteme göre şekil alması, AET'nin zaman içerisinde dış politika konularında da kurumsallaşmaya yönelmeye zorlamıştır. AET zamanla, kendi iç mevzuatından da güç alarak ve işleyişle bu yapıyı güçlendirmiş, ilerleyen yıllarda geleceğin "Avrupa sivil gücü"¹⁵ olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Dünya konjonktüründeki Soğuk Savaş'ın başlaması, kutupların belirlenmesi, özellikle Doğu Almanya'nın Sovyet Rusya desteği ile bir askeri birlik kurması, Batı

¹⁰ Roy. H. Gingsberg, "Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası", Desmond Dinan (der.), **AB Ansiklopedisi**, s.216

¹¹ <http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documents/treaties/singleeuropeanact.pdf s.20 >(17 Ekim 2012), s.1

¹² <http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_maastricht_en.htm> (17Ekim2012), s.1

¹³ Wolfgang Wagner, "Why the EU's common foreign security policy will remain intergovernmental: a rationalist institutional choice analysis of European crisis management policy", **Journal of European Public Policy**, Cilt 10, No4, 2003 s.579

¹⁴ **Avrupa Birliği'nin Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası ve Türkiye'nin Uyumu**, a.g.e., s.12

¹⁵ R.G. Whiteman, **From Civilian Power to Superpower? The International Identity of the EU**, Basingstoke, Plagrave Macmillan, 1998, s.

Almanya'nın buna karşılık yeniden silahlanmak istemesi, her ne kadar Fransa karşı çıkmış olsa da, NATO'ya kabulü, bu durum karşısında endişelenen Fransa'nın ortak savunma birliği kurma fikri¹⁶ gündeme gelmiş ve ardından 1950 yılında çıkan Kore savaşı AB'yi Birliğin tam anlamıyla vücut bulması ve güçlenmesinden önce, ortak ordu kurmaya ve Avrupa Savunma Topluluğu'na (AST) itmiştir¹⁷. Fakat devletlerin egemenliklerini bu kadar erken bir zamanda ulus üstü bir kuruma devretmeye meyilli olmamaları nedeniyle AST, özellikle Fransa millet meclisinin antlaşmayı onaylamamasından dolayı başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ancak AB'nin bu girişimi, NATO'da karşılık bulmuş ve AET'nin ilerleyen yıllarda dış politika ve güvenlik konularında NATO tarafından anahtar kurum görevini üstlenmesine sebebiyet vermiştir¹⁸. Kendine özgü bir dış politika yaratmaya çalışan AET için, bu durum dış politika geliştirilmesini bir dönem sekteye uğratmış ve bir ilerleme ortaya koymasının da önünü tıkamıştır.

Ancak, ekonomik anlamda geliştirilen ortak pazar hedefi, üye devletler dışındaki özellikle gelişmekte olan Afrika-Karayip ve Pasifik gibi üçüncü ülkeler ile yapılan ortak kalkınma politikasına yönelik ticaret antlaşmaları, AET'nin uluslararası arenada ekonomik işbirliğinin dışında sadece ekonomik aktör olarak değil, aynı zamanda diplomatik ve politik bir aktör olarak karşılık bulma hedefini güçlendirmiştir¹⁹. Ayrıca bu durum, AET üyelerini ve uluslararası aktörleri, bölgesinde güçlü, aktif bir Birlik olma konusunda beklenti içine sokmuştur.

Başarısızlıkla sonuçlanan AST'den sonra, 1960'lı yıllarda dünya politikasının iki süper gücü olan ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki tırmanan güç savaşı ve bu güçlerin Kıta Avrupa'sını çevreleme politikası (containment policy) ile kontrol altında tutmaya çalışmaları²⁰ AET'yi Batı ile Doğu arasında bir politika izlemek zorunda bırakmıştır. Bu durum karşısında, Fransa'nın önerisi ile dışişleri ve güvenlik politikası hedefiyle kültür, eğitim ve bilim alanında işbirliğini içeren Fouchet planları devreye sokulmak istenmiştir. Almanya, Fransa ile birlikte etkin bir dış politika yürütme planını desteklerken, üye ülkeler Fransa'nın etkin aktör olma konusundaki hırslarından ve çıkarıcı bakışından rahatsız oldukları için kabul etmemişlerdir²¹. Bu gelişmeler sonucunda, 1963 yılında sadece Almanya ve Fransa'nın taraf olduğu özellikle savunma ve güvenlik konularını hedef alan Élysée Antlaşması imzalanmıştır²². Üzerinde durulması gereken diğer bir nokta ise, Fouchet

¹⁶ Desmond Dinan, **Europe Recast-A History of European Union**, Hampshire, Palgrave Macmillan, 2004, s.58

¹⁷ Ibid., s.59

¹⁸ Smith, op.cit., s.559

¹⁹ Avrupa Birliği'nin Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası ve Türkiye'nin Uyumu, a.g.e., s.13, Bastien Irondelle."European Foreign Policy:the End of French Europe",**European Integration** , Cilt 30, No 1, 2008, s.165

²⁰ Smith, op. cit., s.560

²¹ Esra Çayhan," Avrupa Güvenlik ve savunma Politikası ve Türkiye", **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi** (3) 2002, s.45, Ayrıca Bkz.,Dinan, op.cit.,s 99

²² Ercüment Tezcan, "Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği İlişkileri", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi** 54-1 s.144

planının AET'nin başarısızlıkla sonuçlanan bu girişimlerinin özellikle dış politika anlamında ancak önceliğin siyasi birliktelik ile ortak bir dış politikanın oluşabileceğini öngörmüş olmasıdır²³. Bu öngörü, 1965 yılında üç farklı topluluğun karar alma mekanizmalarının birleştirilmesi ile Avrupa Topluluğu'nu doğurmuş ve AT'yi bölgesinde giderek güçlenen bir aktör haline getirmiştir. Bu durum, Avrupa bütünleşme girişiminin ekonomik alandan siyasal alana veya Birliğe doğru ilerlemesini göstermesi bakımından da önemlidir²⁴.

1969'da Lahey Zirvesi'nde üye devletler, Birliğin ekonomik meselelerinin dışında siyasi birleşmede ilerleme kaydedebilmek için, Dışişleri Bakanları tarafından "En İyi Yollar" başlıklı bir raporun hazırlanmasını istemişler ve en önemlisi, Birliğin politik bir aktör olarak güçlenmesini sağlayacak "dünyaya karşı sorumluluklarını üstlenecek birleşmiş bir Avrupa'nın" kurulması kararını almışlardır²⁵. AET'nin dış politika geliştirme konusunda yaşamış olduğu bu başarısız girişimler ancak yönetme ve yürütme kapasitesinde işleyen ortak bir mekanizma²⁶ olarak Lahey zirvesiyle karşımıza çıkmıştı. Bu zirve sonrasında 1970 yılında Dışişleri Bakanlarının sunmuş oldukları, siyasi birlik yolunda ilerleme kaydetmek için bilgi alışverişi, istişare ve üye devletlerin uluslararası faaliyetlerinin eşgüdümü çabaları dâhil olmak üzere dış politika alanında işbirliği yapılmasını öneren ve hedefleyen Avrupa siyasi işbirliği (ASİ) ile günümüz AB dış politikasının temelleri de karşımıza çıkmaktadır²⁷.

Avrupa Siyasi İşbirliği'nin AB'nin Dış Politikasına Etkileri

Avrupa Siyasi İşbirliği, AET için 1970'ler ve 80'ler boyunca dış politika sorunları üzerinde ortak hareket etmeyi gerektirmiş olmasına rağmen, Almanya ve Fransa dışındaki üye devletler ASİ'yi kendi bünyelerinde meşruiyetlerini korumak için uluslararası meselelerde aktif olmadan, değişen dünya sistemi içerisinde yer almanın bir aracı olarak görmüşlerdir²⁸. Önceliği yine kendi ulusal çıkarlarına vererek, Birliğin ortak dış politika meselesini ikincil konu olarak algılamışlardır²⁹. Birliğin ortak dış politika geliştirmede ortaya koymuş olduğu yetersiz performans, bu yıllarda askeri bakımdan yükselişe geçen ABD ve Rusya ilişkileri karşısında, Birliği askeri güçten yoksun, fakat güçlü bir ekonomik işbirliği hacmiyle Duchene tarafından ilk kez ortaya atılan "sivil güç"³⁰ tanımlaması ile konumlandırmıştır. Birliğin ortak dış politika olarak benimsemiş olduğu yol olan "sivil güç", askeri

²³ Smith, op.cit.,s.560

²⁴ John Mc Cormick ,**Understanding the European Union, A Concise Introduction**, New York, Palgrave Macmillan, 2005, s.59

²⁵ Traver C. Salmon, "Avrupa Siyasi Birliği",Desmond Dinan (der.), Avrupa Birliği Ansiklopedisi, İstanbul Kitapyayınevi, 2004, s. 181-182

²⁶ Christopher J. Bickerton, "Functionality in EU Foreign Policy: Towards a New Research Agenda?", **Journal of European Integration**, cilt 32 No2, 2010, s. 215

²⁷ Salmon, op.cit., s.184-185

²⁸ Bickerton, op.cit., s.216

²⁹ Bickerton op.cit., s. 217

³⁰ Ramon Pacheco Pardo, "Normal Power Europe:Non-Proliferation and the Normalization of EU's Foreign Policy", **European Integration**, Cilt 34, No1, 2012, s.2

kapasite olarak büyümekten ziyade uluslararası işbirliği, dayanışmayla uluslararası meselelere dâhil olmak³¹ anlayışı ile ilerlemiştir. Ancak bu kavram, zaman içerisinde artan ve gelişen uluslararası meselelere karşı Birliğin sadece “sivil güç” olarak kalmasının yetersizliğini ve dış politikada alınan stratejilerin sürdürülebilir olmayacağını da ortaya koyacaktır³². Bu yetersizliği AB, gerek derinleşme, gerekse genişleme anlayışına paralel, yeni, daha aktif dış politika arayışları ile devam ettirmiştir. Bu kapsamda, Ian Manners tarafından 90’lı yılların başında geliştirilen AB’nin normatif güç olma kapasitesinden bahsetmekte fayda vardır. Manners’a göre 80’li yıllar uluslararası meselelerden dolayı, AB’nin ve ulus devletlerin askeri ve sivil anlamda güçlenmesini gerektirirken, 90’lı yıllarla birlikte dünya sistemindeki gelişmeler AB’nin askeri güç olmasının ötesinde daha önemli bir görevi olduğunu ve bu görevin Birliğin kuruluş amacı olan bölgede barışın tesis edilmesi olduğunu hatırlatır ve bunun ancak ortak değerleri ve sembolleri paylaşması ve bu ortak değerlerin diğer ülkelere teşvik edilmesi ile sürdürülebilir barışın tesis edilmesinin mümkün olacağını açıklar³³. Ancak bu misyonu yerine getiren AB’nin normatif güç olarak dünya meselelerinde aktif rol alabileceğini ifade eder³⁴. 90’lı yıllarla birlikte, bu felsefe ve bakış açısı doğrultusunda geliştirilmekte olan dış politika, askeri güç bakımından aktör olmak yerine, üye devletlerin ortak değeri olan barışın korunması yönünde ortak karar verebilmeleri geliştirilmeye çalışılan bir mekanizma olarak karşımıza çıkmaktadır. AB içerisinde geliştirilmeye çalışılan Avrupa Tek Senedi de oluşumunun referansını buradan almaktadır.

Avrupa Tek Senedi ’nin AB’nin Dış Politikasına Etkileri

Avrupa Birliği, ortak dış politika ve bu yönde uygulamaya ilişkin iradesini 1987 Avrupa Tek Senedi’nde somut olarak ortaya koymuştur³⁵. Günümüz AB dış politikasını anlamak için, senedin 30. maddesi ve alt paragraflarının ortak dış politika çerçevesini nasıl ve hangi yönetime dayanarak çizdiğine bakmak gerekmektedir. Senedin en önemli maddesi, makalenin başında dile getirilen 30. madde 1. paragrafında belirtilen “*üye devletler, ortak bir Avrupa Dış Politikası geliştirip uygulamak için çaba göstereceklerdir*”³⁶ yaklaşımıdır. Örneğin 2. paragrafta, “*üye devletler uluslararası politikada ya da uluslararası örgütlerde ortak Avrupa etkinliğini kırıncı her türlü önlem veya davranıştan sakınırlar*”. Paragraf 4’te ilk defa Parlamento’ya bu konuda sorumluluk verilmiş ve dış politika konularında “*Avrupa Parlamento’sunun düzenli biçimde görüşü alınır ve bu görüş dikkatle değerlendirilir*”³⁷ ifadesi yer almaktadır. Son olarak, iradenin nihai paragraf olan

³¹ Ibid., s.3

³² Hill, C European Foreign Policy: power block, civilian model – or flop?

³³ Ian manners , “Normative Power Europe: A Contradiction in Terms ?”, **Journal of Common Market Studies** ,Cilt 40 No 2, 2002, s.236

³⁴ Ibid.,s.238-239

³⁵ Crowe, op.cit., s.533

³⁶< http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documents/treaties/singleeuropeanact.pdf > (22 Ekim2012)

³⁷< http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documents/treaties/singleeuropeanact.pdf > (22 Ekim 2012)

6a'da “üye devletler, Avrupa Güvenliği konusundaki yoğun işbirliğinin, Avrupa'nın bir dış politika kimliği geliştirmesini kolaylaştıracak görüşündedirler³⁸” olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu ortak işbirliği niyeti, resmi antlaşmalara madde olarak konulmasına rağmen, 1991'de ABD'nin Irak'ı işgal etmesine karşın, hem AB üyesi hem Birleşmiş Milletler daimi üyesi olan İngiltere ve Fransa ABD'nin yanında yer alırken, diğer bazı üyeler uzun vadede ortak hareketin, Avrupa'nın dünyanın diğer bölgelerinde, örneğin Balkanlarda alacağı pozisyonu, özellikle ABD'nin yanında olma, savaştan ya da barıştan yana olma, askeri harekâta onay verme veya vermeme gibi kararlara emsal teşkil edeceğini düşündüğü için buna karşı çıkmıştır³⁹.

Maastricht Antlaşması ve AB'nin Dış Politikasına Etkileri

1990'lı yıllar, genelde Avrupa, özelde Almanya'da Berlin duvarının yıkılması ile birlikte kıtada ve beraberinde dünya sisteminde köklü değişikliklere sahne olmuştur. Kıtadaki bu değişim, Avrupa Birliği fikrini ortaya atan ve bu fikri “işleyen bir kurum” haline getiren Avrupa için geçmiş yıllardaki şerefini, gücünü ve nüfuzunu tekrar kazanmak için bir fırsat olarak algılanmıştır⁴⁰. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte, Doğu Avrupa bölgesindeki birçok ülke yönünü AB'ye olabilecek en hızlı şekilde eklenmeye meyilli bir politika izlemiştir. Dünyadaki bu değişim AB'nin pasif olarak yürütmekte olduğu dış politikasını tekrar gözden geçirmesine neden olmuş ve bu süreç, beraberinde AB literatürüne ve AB'nin kurumsallaşma sürecinde fazlasıyla önemli olan üç sütunlu Maastricht Antlaşması'nı getirmiştir. Yukarıda da bahsettiğimiz üzere, Soğuk Savaş döneminde, AB, dünya sistemi içerisinde kendini, gerek ekonomik, gerek politik ve güvenlik açısından ABD'nin himayesi altında korumaya devam etmiştir. Bu korumacılık, yerini daha güvensiz ve hemen yanı başında, sınırında çatışan Bosna-Sırbistan gibi ülkeler arasında daha aktif bir politika izlemeye mecbur bırakmıştır. Kıtadaki bu yapılanma dış politika üretme bakımından yeterli ses getirmeyen Avrupa Tek Senedi'nin yeniden gözden geçirilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. 1993'te yürürlüğe giren ve AB'yi tek çatı altında birleştiren, Avrupa güvenlik ve savunma politikalarına öncelik verilmesi sayesinde önemli bir yere sahip olan Maastricht Antlaşması, aynı zamanda AB'nin kurumsallaşmasına ve günümüzdeki yapıları, işleyişlere kavuşmasını da sağlamıştır⁴¹. Maastricht Antlaşması ile ortak dış politika ve güvenlik, AB'nin vazgeçilmezleri arasına girmiş ve bu sütun ile AB, kendi dışındaki aktörlere, dünya politikasında söz sahibi olabilecek güçlü bir birliğin temellerini attığının mesajını vermiştir.

Fakat AB içerisindeki tüm bu kurumsallaşma çabalarına rağmen, 2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgal etme arzusuna Almanya ve Fransa karşı çıkarken, diğer üye

³⁸ <http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documents/treaties/singleeuropeanact.pdf>(22 Ekim 2012) 2012), Ayrıca Bkz., İbrahim S. Canbolat, **Avrupa Birliği ve Türkiye; uluslararası sistemle ortaklık**, İstanbul, Alfa Aktüel yayınları, 2011, s.

³⁹ Crowe, op.cit.,s 535

⁴⁰ Philippe Durance ve Michel Godet, “Old Europe New Challenges”,**Emerald foresight**, Cilt 9 No6, 2007, s.3-6

⁴¹ Dinan, op.cit., s.246

ülkelerin farklı tavır içinde olması, hem ülkelerarası çıkar ilişkilerinin yaptırım gücünü, hem de AB'nin ortak dış politikada tek sesli olma girişiminin çok da kolay olmadığını göstermiştir.

Bu konuya ilişkin olarak, Whitney gibi bazı politik düşünürler, tarihsel olarak, AB içerisinde ortak politikaların, tutumun veya çok sesliliğin önünü tıkayan ulusal egemenlik haklarından feragat sorunu ve bunun tam anlamıyla gerçekleşmemesi halinin, tam da ortak dış politika konusunda karşımıza çıktığını ve geleneksel olarak, kıtanın dört büyük güçlü ülkesi olan İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya için dış politika konusunun, bölgede ekonomik-parasal birliğin sağlanmasından sonra, özellikle ulusal egemenliğin en temel göstergesi olan dış politika konusunda tek bir ses çıkarmanın veya ülkenin kendini bu şekilde bir üst organa bağımlı hale getirmesinin, gerek ulusal pazarlık gücü, gerekse uzun vadede ulusal-politik çıkarlarına uygun düşmeyeceğini vurgulamaktadırlar⁴². Örneğin, Fransa'nın geçmişten gelen ve etkisi altına aldığı sömürgeleri ile olan ilişkilerinde izleyeceği politikalar için AB kurumundan onay beklemesi, realist bakış açısı ile ulusal çıkarlar noktasında pek de mümkün görünmeyen bir durumdur⁴³. Nitekim AB'nin katıldığı operasyonlarda bütünlüğün olmaması, 1. Körfez Savaşı'nda İngiltere'nin 32 bin, Fransa'nın 11 bin, İtalya'nın 270 asker göndermesi, gerek üye ülkelerin ülke çıkarlarına dayalı bir politika izlemede, gerek ulusal kimliklerin ön plana çıkarmada⁴⁴ ortaya koymuş oldukları politik strateji olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özellikle Yugoslavya'nın dağılma sürecinde, ABD'nin Irak politikasına karşı bölgesel bir güç olarak AB'den tam anlamıyla destek görmemesi, ABD'yi bu süreçte geri durmaya itmiş ve bölgenin yönetimini tamamen AB'ye bırakmasına sebebiyet vermiştir⁴⁵. Bu durum aynı zamanda AB'nin ortaya koyacağı dış politikadaki kurumsallaşmasını, yeterliliğini ve güvenilirliğinin de bir test edilmesi durumu olarak ortaya çıkmıştır. Bölge krizinde AB, siyasi yaptırımı olmayan, krizi çözmenin insani yardım temini olarak algılayan⁴⁶, pasif bir politika izlemeyi tercih etmiş, ortak bir kınamanın dışında uluslararası camiayı harekete geçirme gibi bir misyona soyunmamıştır. Bölge krizini çözmede ortaya çıkan başka bir sorun ise, Komisyon ve Konsey arasındaki yetki, karar ve yürütme mekanizmasındaki çok başlılıktır. Bu durum, Jack Hayward ve Anand Menon gibi yazarlar tarafından "lidersiz Avrupa"⁴⁷ olarak tanımlanmış ve politik aktörlerin rekabeti olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Dış politika geliştirme penceresinden baktığımızda, Maastricht Antlaşması, savunma ve güvenlik konularını da gündeme almakla, AB'nin dış politikasının çok

⁴² Craig R. Whitney, "A European common foreign and security policy?", **Cambridge Review of International Affairs**, 10:2, 1997, s.176

⁴³ Ibid., s.176-177

⁴⁴ İrfan Kaya Ülger, **Avrupa Dış Politikası ve AB Genişlemesi**, Avrupa Birliği Üzerine Notlar, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, Şubat 2005, s.34

⁴⁵ Crowe, op.cit.,s.536

⁴⁶ Bickerton, op.cit., s. 220

⁴⁷ Bickerton, op.cit., s.221

yönlü ilerleyeceğinin de ipuçlarını vermektedir. Günümüze kadar yapılan çeşitli toplantı, zirve veya antlaşmalarda dış politika, savunma ve güvenlik konularını da içine alan bir yol izlenmiştir. Çok kısa bir şekilde baktığımızda, savunma ve güvenliğe ilişkin ilk girişim 17 Mart 1948 tarihli, İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un taraf olduğu ve daha sonra Almanya ve İtalya'nın katılım sağladığı Batı Avrupa Birliği'dir (BAB)⁴⁸. Yukarıda da ifade edildiği üzere, Avrupa, özellikle güvenlik ve savunma konularında kendini ABD'nin, dolayısı ile NATO'nun himayesi altına almış ve bu durum, AB'nin bu alanda çok fazla politika geliştirmesine ihtiyaç doğurmamıştır. Fakat yukarıda da bahsedilen konular çerçevesinde, özellikle Körfez krizi, Doğu blokunun yıkılması ve kıtada ABD varlığının ve etkinliğinin azalması, dahası Avrupa Birliği'nin Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine doğru genişleyecek olması, Birliğin sadece dış politika alanında değil, aynı zamanda güvenlik ve savunma gibi konularda da politika geliştirme ve tercihler yapma zorunluluğunu ve ihtiyacını ortaya çıkarmıştır⁴⁹. Bu durum, Maastricht'in ikinci sütununu temsil eden ortak dış ve güvenlik politikasının kurumsallaşmasına, savunma ayağının da eklenmesine sebebiyet vermiştir.

Ortak dış politika geliştirmede ilerlemeyi zorlaştıran “çok aktörlülük” ve ulusal çıkarların bazen AB çıkarları ile çatışması, AB içerisinde problemlerin en kısa şekilde giderilmesi için yeni politikaların ve stratejilerin geliştirilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmış ve Amsterdam Zirvesi ve devamında ortak anayasa taslağı çalışmaları ile Lizbon'a giden süreç başlamıştır.

Lizbon'la Güçlenen AB Dış Politikası

Ekonomik bütünleşmeden siyasal bütünleşmeye doğru atılan adımların, ortak dış politika ve Maastricht'le birlikte güvenlik ve savunma politikalarının başında geldiğini ve özellikle askeri güç oluşturma stratejisini ve bu konuların ilgililer tarafından konuşulduğunu görmekteyiz⁵⁰. Gerek uluslararası ilişkilerde, gerekse bölgede güçlü bir aktör olmanın ancak siyasal bütünleşme ile gerçekleşebileceğini gören Avrupa Birliği, Fransa ve Hollanda'da referandumda “hayır” sonucu alınmasına rağmen, ortak anayasa çalışmasını başlatmış ve 2009 yılında Lizbon Antlaşması adı ile yürürlüğe girmiştir. AB'nin siyasi tarihine baktığımızda, AB'nin geleceğine dair politikaları belirlemeye ilişkin yapılan zirveler sık sık karşımıza çıkmaktadır. Lizbon Antlaşması da bunlardan biridir. Bir önemli noktası, kurucu antlaşmaları tadil eder nitelikte olması ve “Anayasa” niteliği taşımamasına karşın, diğer antlaşmalar gibi, Birliğin demokratik, etkili ve şeffaf bir yapıya kavuşturulmasını ve kurumsal zorlukların giderilmesini amaçlamış olmasıdır⁵¹.

Antlaşmaya giden yola dış politika açısından baktığımızda, 1 Mayıs 2004 tarihinde Birliğe dahil olan Estonya, Litvanya, Letonya, Macaristan, Çek

⁴⁸ Tezcan, op.cit. s.144

⁴⁹ Tezcan, a.g.e., s.145

⁵⁰ Çayhan, op.cit., s.43,44

⁵¹ Zeynep Özler, “Lizbon Antlaşması” **İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu**, no:9 Ekim 2009,s.1

Cumhuriyeti, Slovakya, Polonya, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Malta ve Slovenya'nın, coğrafi olarak büyüyen Birlik içerisinde yeni tartışmalara sebebiyet vermiş, özellikle ekonomik ve siyasi olarak Birliğin nasıl derinleşeceği ve uluslararası sistemde nasıl bir güç kazanacağı veya kazanamayacağı siyasi ve akademik çevre tarafından tartışılmaya başlamıştır. Akademik ve siyasi çevreler tarafından tartışılan diğer bir konu ise, Birliğin ortak dış politika geliştirmede, uluslararası güvenlik ve savunma konularında nasıl bir ortak politika oluşturacağı yönünde ortaya atılan değişik görüşler olmasıdır. Bu tartışmaları ortadan kaldırmak için anayasa çalışması başlamış, Lizbon reform süreci ile devam etmiştir. Makalenin ana konusu gereği, Lizbon reform sürecinde dış politika açısından alınan kararlar, şu şekilde hayata geçirilmiştir;

- 1) Ortak dış politika geliştirmek, AB'nin nihai hedefi olan siyasi bütünleşmeyi gerçekleştirmek bakımından fazlasıyla önemli olduğuna değinmiştik. Nitekim ekonomik bütünleşmesini başarılı bir şekilde tamamlayan AB'nin, günümüzdeki tek hedefi, dış politika, güvenlik, savunma ve kimlik konularında ortak hareket edebilen bir Birlik olmaktır. Bu bakımdan, Lizbon Antlaşması'nda, Avrupa'nın ortak dış ilişkiler, güvenlik ve ortak savunma politikasına başkanlık edecek yeni bir makam "Dışişleri ve Güvenlik Politikası Birlik Yüksek Temsilcisi" oluşturulmuştur. Bu birim üye devletlerin ve AB'nin dış politikalarının daha uyumlu hale getirilmesini ve birbirlerini tamamlamasının yanı sıra, daimi temsilci olan bir uluslararası aktörün yaratılmasını da amaçlamıştır⁵². Daha önce atanan ve günümüzde görevi devam eden Catherine Ashton'un görevi Birliğin uluslararası bir aktör olduğu konusunda çalışmalar yürütmek, vurgulamak ve dış politikada tek sesliliği sağlamak olarak karşımıza çıkmaktadır⁵³.
- 2) Ortak Dış Politika ve Güvenlik Yüksek Temsilcisi'nin aynı zamanda Komisyon Başkan Yardımcılığı'nı da yürütmektedir. Temsilcinin bu makama atanması, Lizbon süreci ile yeni ve büyük bir adım olarak karşımıza çıkmakta ve dış politikaya verilen önemi ortaya koymaktadır.
- 3) Yapılan diğer bir yenilik ise, Ortak Dış Politika ve Güvenlik Yüksek Temsilcisi ile Dış İlişkiler Komiseri, mevcut iki makamı birleştirmektedir⁵⁴. Bu birleşme ile temsilci, AB Dışişleri Bakanlar Konseyine başkanlık etmekte, bu da dış politikada karar almanın hızlandırılması ve tek bir elden yönetilmesi bakımından ayrıca önem arz etmektedir.
- 4) Lizbon Antlaşması'nda dış politikayı da içine alan diğer bir konu ise, ortak güvenlik ve savunma politikası olmuştur. Antlaşmaya göre ulusal güvenlik konularında, özellikle her üye devletin kendi sorumluluğunda olduğu

⁵² Barış Özdal, "Lizbon reform Antlaşması'nın Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına İlişkin Düzenlemelerin Analizi", **Journal of Security Strategies (Güvenlik Stratejileri Dergisi)**, Issue 07/2008, s.148

⁵³ Ibid, s.149

⁵⁴ <<http://www.abbilgi.eu/web/Portals/0/docs/pdf/lisbon-final.pdf>>,(13 Ocak 2013)

vurgulanmakta ancak Birliğin güvenliği ile ilgili sorunların, bütününün dış politikanın alanına girdiği ifade edilmiştir. Bu durum, bize bir taraftan üye devletlerin egemenliklerinin korunduğu ancak dış politikayı ilgilendiren konularda Birliğin bütünlüğünün esas alındığını göstermektedir.

- 5) Dış politika açısından sağlanan diğer önemli konu ise, AB'nin, kurumsal olarak Lizbon Antlaşması'nın 13a. bendinin 3. maddesi gereğince, Avrupa Dış İlişkiler Birimi (External Action Service)⁵⁵ yapısı ile diplomatlara kavuşmasıdır. Bu yapı ile AB, yurtdışı kurumları bünyesinde barındırdığı bürokratlarını artık birer yurtdışı diplomatı olarak görüyor ve daha önemlisi Temsilciyi veya Büyükelçiyi artık Komisyonun değil, AB'nin kurumsal diplomatı olarak tanımlıyor olmasıdır⁵⁶. Ortaya çıkabilecek uluslararası meselelerde, bu yapı, AB'nin dış politikada temsiliyeti, araçların kullanımı ve etkinliği bakımından fazlasıyla elini güçlendirmekte, kurumsal olarak genişletmekte ve tek sesli olma stratejisini de desteklemektedir⁵⁷.

Gelinen noktada, AB'nin, dış politikasının kurumsallaşması anlamında attığı büyük adımlar, Lizbon ile atılmış ve sunulan “Avrupa'nın dünyada tek sesli konuşma” hedefine uyulmaya çalışılmaktadır. Ancak Lizbon ile yapılan çalışmalar, AB içerisinde güçlü birlik olma ve bunu uluslararası aktör olarak idame ettirme amacına katkıda bulunsa da, üye devletlerin bu duruma, her koşulda sadık kaldığını söylemek zordur. Her bir üyenin, kendi dış politika anlayışının bazı durumlarda, Birliğin ortaya koymaya çalıştığı stratejinin dışına çıkmaktadır. Bu duruma örnek olarak Kosova'nın tanınma meselesini verebiliriz. AB tam üye ülkesi olan İspanya, Yunanistan, Romanya ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Kosova'yı bağımsız bir devlet olarak hala tanımamaktadırlar. AB'nin bir bütün veya Birlik olarak, bu ülkelerden dolayı Kosova'nın mevcut statüsüne ilişkin bir dış politika pozisyonu yoktur. Bu durum, bölgede alınacak herhangi bir dış politikaya ilişkin kararın hayata geçirilmesini zorlaştırmakla kalmayacak, geleceğe dönük ortak bir politika geliştirmesinin önünü de tıkayacaktır.⁵⁸ Lizbon süreci ile Birlik, iklim değişikliği ve ticari konulara ilişkin kararlarda ortak politikalar belirleyebilmekte, ancak daha çok dış politikayı ilgilendiren enerji, transatlantik ilişkiler, bölgesel güvenlik konuları gibi meselelerde ortak hareket edememektedir. Ortak uyumun ortaya konulmasında en etkili makam olarak karşımıza Dışişleri ve Güvenlik Politikası, Birlik Yüksek Temsilcisi çıkmaktadır. Bu makamın yapacağı çalışmalar, AB'nin dış politika konusunda, iradesini ve etkinliğini ilerleyen zamanlarda ortaya koyması, gerek akademik ve gerek siyasi çevrelerce beklenmektedir.

⁵⁵ < <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:FULL:EN:PDF>>, (13 Ocak 2013)

⁵⁶ Atila Eralp, “Avrupa Birliği'nde Lizbon Antlaşması çerçevesinde yapılmaya çabalanan kurumsallaşma sürecini, aynı zamanda da Avrupa Birliği Başkanlığına Herman van Rompuy'un seçilmesini yorumladı.” <http://www.dispolitika.org.tr/dosyalar/aeralp_111209.html>, (10 Ocak 2013), s.1

⁵⁷ Ibid, s. 1

⁵⁸ Nikola Tomic, “Coordinative Discourses in Brussels: An Agency-oriented Model of EU Foreign Policy Analysis”, *Perspectives on European Politics and Society*, 2013, 14:2, s225

AB Dış Politikasından Somut Adımlar ve İzdüşümler: Afrika, Orta Asya, Ortadoğu

Afrika

AB, neredeyse kuruluşundan bugüne pasif olarak üçüncü Dünya ülkeleri, Afrika, Latin Amerika, Ortadoğu ve Orta Asya bölgesi ile gerek komşuluk politikaları bağlamında, gerekse ekonomik işbirliği bağlamında, özgün dış ilişkiler ve politikalar geliştirmektedir. Özellikle, AB'nin, Doğu Blokunun dağılmasından sonra Doğuya ve Balkanlara doğru sürpriz şekilde genişlemesi, Rusya, Güney Kafkasya ve Orta Asya ülkeleriyle ticari ve ekonomik ilişkiler kurması, politik bir aktör olarak bölgede girişimlerinin olması, kendine özgü bir Çin politikası geliştirmiş olması, AB'nin dış politikasının artık bölgesel olmanın çok ötesinde küresel olmaya başladığının da açık göstergeleridir.

AB'nin uluslararası bir aktör olarak ortaya çıkmasında, kuruluş antlaşması olan 1957 tarihli Roma Antlaşması'nın hemen sonrasında, Birliğin hedeflerini bölge dışından da yararlanarak gerçekleştirmek üzere, Afrika devletlerine, ticareti geliştirme, ekonomik işbirliği ve yardımlar yapmayı öngören Yaoundé Konvansiyonları (1960-1968) önemli bir rol oynamıştır⁵⁹. İki kıta arasında ticari engelleri kaldırma kararı alan ve 1975 Anayasası ile "Sahra altı Afrika'sı" ile ilk çerçeveyi imzalayan, 1973 petrol krizi sonrasında hammadde sıkıntısından kurtulmak için Avrupa Topluluk pazarına Afrika ülkelerinin serbest girişini sağlayan, Afrika-Karayip-Pasifik ülkelerine daha iyi ticari şartlar sağlayan AB, bir anlamda, kolonizasyon döneminin günahını çıkarma ve hümanist perspektif yaklaşımıyla kıtayı yeniden keşfetmeye çalışmıştır⁶⁰.

İnsan hakları konulu 1979 tarihli Lomé II Antlaşması ve politik diyalog ve sektörel yardım hükümleri içeren Lomé III Antlaşması, bunlara ek olarak demokrasinin geliştirilmesi iyi yönetim ve bölgesel işbirliği konularını içeren Lomé IV Antlaşması devam eden AB-Afrika ilişkilerinin mahiyetini göstermektedir⁶¹. 2000 sonrasında Afrika, Karayip-Pasifik ülkeleriyle kalkınma ve işbirliği konularında yoğunlaşan Birliğin, dış politika bağlamında karşımıza çıkan somut adımları da mevcuttur.

Diğer bir antlaşma olan COTONOU Antlaşması, kültürel, ekonomik ve siyasal insan haklarından sosyo-ekonomik iyileştirmelere ve cinsiyet eşitliğine kadar birçok konuyu düzenlemiştir. AB Konseyi'nin 15-16 Aralık 2004 tarihli "AB'nin Afrika Stratejisi" belgesi, Afrika'yla ortaklık, iktisadi ve ticari büyüme, insan hakları ve iyi yönetim ile barış ve güvenlik konularını içermiştir. Günümüzde AB, Afrika ülkeleri yanında adı geçen belge kapsamında "Afrika Birliği ile de ilişkilerini güçlendirme" hedefini sürdürmektedir⁶².

⁵⁹ Macki M. Sissoko, et al, "Impacts Of The Yaounde And Lome Conventions On Ec-Acp Trade", *The African Economic & Business Review*, Cilt 1, No1, 1998, s.6

⁶⁰ Aslıhan P. Turan, Avrupa Birliği'nin Afrika Kıtası'na Yaklaşımı, Mayıs 2010, s.1; Ayrıca bkz. Sissoko, op.cit., s.8-11.

⁶¹ Sissoko, op.cit., s.8-11.

⁶² Turan, op.cit., s.2

Orta Asya ve Kafkasya

Bölgesel bir bütünleşme ve bölgesel bir güç olarak AB'nin çıkarlarının bölgenin doğrudan içinde, yakın çevresinde ve daha geniş bir halkayla dünya çapında korunması, uluslararası politikada yeni fırsat alanları olarak doğan sahalara da dikkat çekmiştir. Avrupa'nın çevre bölgelerinin güvenliği ile AB'nin istikrar ve geleceğinin yakın ilişkisi, "Atlantik'ten Urallara Ortak Avrupa Evi" projesi kapsamında, Balkanlar ve Kafkasya'yı da içerecek bir nüfuz genişletme⁶³ çalışmasına yol açmıştır.

Bağımsızlıklarının hemen sonrasında, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan, AB'ye üye olan ülkelerin ilgisini çekmiş, özellikle Kazak, Kırgız ve Özbek devletleriyle, 1 Temmuz 1999 tarihinde yürürlüğe giren ortaklık işbirliği antlaşması yapılmıştır. 1994'de ise, Tacikistan ile sözleşmeler imzalanmıştır. Rusya ile 1994 yılında bir ortaklık antlaşması imzalanmış ve yine 2008'de, 21. AB-Rusya zirvesinde yeni bir stratejik ortaklık antlaşması imzalanmıştır⁶⁴. Küreselleşen dünyada, AB'nin Orta Asya ülkeleriyle olan ilişkilerinde ve bölgeye yönelik stratejisinde enerji politikaları kadar, ABD'nin bölgede Rusya'nın etkinliğini azaltma politikasına paralel bir yol izlendiği göze çarpmaktadır. Bunun yanında, küresel aktör rolüne soyunan AB'nin, enerji kaynakları ve dağılımı açısından önem arz eden Orta Asya ve Kafkasya ile iyi ilişkiler ve diyalog yolunu açık tutması, reel politik açılarından da değerlendirildiğinde çok doğru bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır.

AB, Rus doğalgazının Avrupa'ya taşınmasına yönelik olarak, Orta Asya ile enerji hakları bağlamında, özellikle NABUCCO hattı projesiyle yakinen ilgilenmektedir. Hatta bu proje, AB destekli NABUCCO projesi olarak nitelendirilmektedir. Orta Asya ve Kafkasya politikalarında belirleyici olan Almanya'nın, bu yaklaşma arzusunda, bölgedeki doğal kaynakların hatırı sayılır ölçekteki payı göz ardı edilmemelidir. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, AB'nin Kafkasya ve Orta Asya politikası, Birliğin uluslararası bir aktör olma ve doğal kaynaklara optimal şekilde ulaşma arzusu kadar, Rusya'nın bölgede tek aktör olarak bırakılmaması kaygısından da kaynaklanmaktadır.

AB'nin, dış politikada, Orta Asya ve Ortadoğu'daki insan hakları ihlalleri karşısındaki tutarsızlıkları ve "retorik ile pratik arasında derin uçurumlar", dış politikanın etik temel üzerinde belirlenmesine engel görünmektedir. Benzer ifadeleri AB'nin Kuzey ve Güney Kafkasya politikaları için de söylemek mümkündür. Kuzey Kafkasya bölgesine yönelik, Rusya Federasyonu dışında özel hiçbir politika belirlemeyen AB'nin, Güney Kafkasya için politika öncelikleri, enerji ve yeraltı kaynaklarıyla sınırlı kalmıştır.

⁶³ Oral Sander, "Yeni Bir Bölgesel Güç Olarak Türkiye'nin Dış Politika Hedefleri", Faruk Sönmezoglu (der.), **Türk Dış Politikasının Analizi**, İstanbul, Der Yayınları, 1994, s. 420.

⁶⁴ Sadık Rıdvan Karluk, "Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği'nin Orta Asya Ülkeleri İle Olan İlişkileri ve Bölgeye Yönelik Stratejisi", Yeni İpek Yolu, TRACECA, <www.bildiri.anadolu.edu.tr/papers/bildiri/makale/1073_b220p82.doc>

AB, Gürcistan-Rusya Federasyonu arasındaki Abhazya ve Güney Osetya ihtilafları konusunda Rusya'nın genişlemesine karşı Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü desteklemiştir. Kuzey Kafkasya bölgesindeki yoğun hak ihlalleri konusunda ise, beklenen ölçüde ilgili görünmemektedir. AB'nin bu noktadaki sessizlik politikasının yanı sıra, Rusya Federasyonu'nun Kuzey Kafkasya'ya yönelik dış politikasında "terörle mücadele" adı altında yürüttüğü operasyonlar ve her türden insan hakları ihlalleri karşısında, tespit niteliğindeki birkaç adımdan öteye gidilmemiştir. AB'nin dış politikada izlediği bu tutumun, savunduğu insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi ilkelerle de çeliştiğini belirtmekte fayda vardır.

Ortadoğu

Avrupa Birliği'nin Ortadoğu politikasına ilişkin, bölge ile işbirliği sağlama konusunda yeterli başarıyı gösteremediği düşünülmektedir.⁶⁵ Birliğin, Ortadoğu politikasının belirleyici özellikleri ve bazı noktalardaki açmazları kısaca şöyledir: Birliğin "yumuşak bir güç" olması; İngiltere, Fransa ve Almanya'nın Ortadoğu konusunda kendine özgü politikalar belirlemesi; Birliğin bir bütün olarak politika belirleyip uygulaması yerine ikili antlaşmaların ön planda durması; Birlik kurumlarının karmaşık yapısı ve birbiriyle örtüşmeyen yetkilere sahip olmasının doğurduğu sonuçlardır⁶⁶.

2003 Irak Savaşı sonrasında, 2004 yılında yaşanan anayasa ve kurumsal yapı tartışmalarında, lehte ve aleyhte ileri sürülen görüşlerde, AB'nin ortak dış politikası önemli yer tutmuştur. Birliğin tek bir Dışişleri Bakanı tarafından dışarıda temsil edilmesi konusu, anayasal düzeyde önemli bir husus olarak dikkat çekmiş, bu çerçevede, üye devletlerin kamuoyları ve ulusal hükümetlerinin hassasiyetleri ihmal edilmeksizin, AB'nin uluslararası ilişkilerinin etkin şekilde yönetilmesi ve bunun karşısında, AB'nin küresel ölçekte "zorlu görev"le yükümlü görülmeye çalışılması düşüncesi yer almıştır⁶⁷.

Körfez krizi boyunca, ABD-İngiltere ittifakının Birleşmiş Milletler kararı olmaksızın savaşa girmesi ve AB'yi NATO üzerinden savaşın paydaşı olmaya sürüklemesine karşı bir tepki olarak ortaya çıkan görüşler, Avrupa'daki önemli bir ayrılığı da gün yüzüne çıkarmıştır. Almanya ve Fransa'nın savaşa itirazı, ancak zamanla Almanya'nın adeta yalnız kalması ve üye devletlerin bir kısmının savaşa aktif olarak katılmalarına rağmen, diğer bir kısmının karşı durması veya en azından savaşa destek olmamaları önemli bir çatlağın göstergesi olarak karşımıza çıkmıştır. Avrupa'nın kendi içinde barışçıl bir yapı koruyarak gelişmesini sürdürmek istemesi, ABD gibi dünya enerji politikalarıyla ilgili ve "şahin politikalar" izleyen küresel bir

⁶⁵ Rosemary Hollis, *Europe in the Middle East in International Relations of the Middle East*, ed. L. Fawcett, Oxford University Press, 2005, s. 307.

⁶⁶ Larisa Kuzmicheva, "EU Foreign Policies in the Middle East--Iran, Iraq, Syria, Israeli-Palestinian Peace Process", <http://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/kuzmicheva.pdf>, s.1.

⁶⁷ Tonra; Christiansen, op.cit., s.9.

aktör olma isteğinin olmamasıyla ilişkilidir. Gerçekten de, bir dünya savaşı enkazı üzerinden yeni bir dünya kurma niyetiyle yola çıkan ve bunu başaran AB'nin bu yolu seçmesi, kuruluş amaçlarına ve kurucu belgelere paralel bir yol izlemesi anlaşılabilir ve saygı duyulacak bir tercihtir.

Irak konusunda ABD ve AB arasında birçok noktada tutum ve görüş farklılıklarının ortaya çıkması stratejik tartışmalara yol açmıştır. Mart 2003 tarihinde, AB Güvenlik Enstitüsü strateji uzmanları arasındaki tartışmalar üç noktada yoğunlaşmıştır:

Öncelikle, ABD Irak rejiminin elinde kitle imha silahları bulunduğunu ve terörizmle bağlantısı olduğunu, bunun da kendi ulusal güvenliklerine doğrudan bir tehdit olduğunu iddia etmiştir. Buna karşı, AB'ye üye ülkelerin tezi, Bağdat'ın elindeki silahların tehlikeli olsa da kontrol altında tutulabileceği yönünde olmuştur. Diğer bir görüş ayrılığı ise, AB'ye üye ülkelerin büyük çoğunluğunun Irak'a karşı BM Güvenlik Konseyi önergesi dışında güç kullanımının mümkün olmadığı tezidir. ABD "meşru müdafaa" kapsamında, Güvenlik Konseyi kararı olmaksızın müdahale hakkının olduğu tezini savunmuş ve uygulamıştır. Son olarak, AB ve ABD'nin sadece Irak'ta değil, genel Ortadoğu politikaları konularında da anlaşamadığı görülmektedir⁶⁸.

Saddam rejiminin bölgesel ve uluslararası güvenlik bakımından ciddi bir tehdit olduğu endişe ve iddiaları karşısında, üye ülke hükümetleri, ABD tezlerine tam destek vermek bir yana, bu yöndeki girişimlere tepki göstermişlerdir. ABD'nin tezinde askeri güç kullanarak Irak'taki "kitle imha silahları"nı yok etme niyeti ve girişimleri sürecinde, silah denetimi konusunda Birleşmiş Milletler (BM) denetçilerinin Bağdat'a yeniden gönderilmelerini tekrar tekrar ifade etmişlerdir⁶⁹.

Daha sonraki gelişmelerde, Irak'ın silah denetimlerini engellemesi halinde de, üye ülkeler, askeri güç kullanılmasına karşı çıkmışlardır. Bunun tek istisnası İngiltere olmuştur. Üye ülkelerin Dışişleri Bakanları, Ağustos 2002'de toplanmaları sonucunda barışçıl ve diplomatik usullerle sorunun çözümü yönünde ortak tutum sergilemeler de, alternatif bir politika oluşturmayı başaramamışlardır⁷⁰. Fakat tüm bu girişimler, AB'nin kendine özgü bir dış politika oluşturmaya çalıştığını, küresel politikalarda diğer aktörlerle birlikte karar verici, ancak yönlendirici bir "aklı-selim" pozisyonunu seçtiğini göstermektedir.

Libya'da, Avrupa ülkeleri birbirlerinden "ayrı" devletler olarak önde olmalarına rağmen, AB bölgesel bir güç olarak ve bir bütün olarak önde değildir. Libya ve Akdeniz için uzun vadeli bir strateji belirleme ve uygulamanın AB'ye üye devletlerin kapasitelerinin ötesinde olması dolayısıyla AB'nin, hiç olmazsa "kriz yönetimi liderliğini" üstlenmesi beklenmiştir⁷¹. Fakat beklenenin aksine, üye

⁶⁸ Sevilay Kahraman, "Avrupa Birliği ve Irak Krizi : Bölünmeden Yeniden Birleşmeye Uzun, İnce Bir Yol", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi** Cilt, 2 No1-4, Bahar 2003, s. 152-153.

⁶⁹ Kahraman, op.cit., s. 152 .

⁷⁰ Kahraman, op.cit., s. 152 .

⁷¹ Sven Biscop et al, "Mediterranean Mayhem: Lessons for European Crisis Management", Sven Biscop, Rosa Balfour & Michael Emerson (Der.), **An Arab Springboard For EU Foreign Policy?**, 2012, s.80-81.

devletler çıkarları doğrultusunda bağımsız karar almışlardır. AB, Kosova ve İsrail-Filistin uyuşmazlıklarında “emperyalist bir aktör” olarak davranmış ve iki devletli çözüm ve Ortadoğu’da insan haklarına saygı ve Kosova’da adaletsizliğin düzeltilmesi gibi konularda, genellikle hukuki normatif hedefleri olağanın dışına çıkarak, teğet geçmiştir. Orta Doğu’da ise, insan hakları ve uluslararası hukuk ihlalleri hız kesmeden devam ederken, Annapolis sürecine rağmen, yaşayabilir bir “iki devletli çözüm” yeterince ilgilenilmeyen bir konu olarak uzakta durmaktadır⁷².

İsrail-Filistin müzakereleri sırasında Eylül 2011 yılında “Ortadoğu Dörtlüsü” olan (ABD, AB, Rusya ve BM) tarafından sunulan planda üye devletlere öncü bir sorumluluk yüklenmektedir. Halbuki, müzakerelerin sonuçlandırılması için “dürüst arabulucu” olarak hareket etmek ve tutarlı bir politika izlenmesi gerekmektedir⁷³. Kanımızca, uzun yıllara yayılmış olan ve çözümü için küresel faktörlerin desteğine büyük ihtiyaç olan İsrail-Filistin uyuşmazlığında, ABD’nin tercihinin son derece katı ve İsrail’i kayıtsız şartsız korumaya yönelik olduğu, AB’nin ise bu konuda daha yumuşak ve objektif, barışçıl çözümler üretme yanlısı olduğu, BM genel kurulunda ve oylamalarda görülmektedir. Bu tarz bir politikanın izlenmesi, AB’nin kuruluşundan bugüne izlediği kalın çizgi olan “yumuşak güç” politikalarına ve kuruluş amacına da uygun bir seçimdir.

Ortadoğu’daki en son güncel ve sıcak gelişme olan Suriye iç savaşında Birliğin tutumu da ayrıca dikkate değerdir.

Birlik, geçmişte özel olarak ilgilendiği iki ülkeden Lübnan’da hukuk eğitimi, Adalet Bakanlığı’na kurumsal yardımlar, idari reform, belediyeçiliğin geliştirilmesi, yolsuzlukla mücadele, bağımsız gazeteciliğin geliştirilmesi gibi konularda destek sağlamış, Suriye’de ise daha az bir destekle vatandaşlık projesi, insan hakları ve azınlık hakları konularında yardım sağlamıştır⁷⁴.

Birliğin, krizin başlangıcından günümüze kadar yapmış olduğu açıklamalar ve uygulamalardan hareketle, önemli bir rol üstlenmeyi ve açıkça tarafını seçmeyi tercih ettiği görülmektedir. Örneğin, 31 Mayıs 2013 tarihli Avrupa Birliği Konseyi kararıyla, 1 Haziran 2014 tarihine kadar Suriye’ye ekonomik yaptırımlar ve bunların uygulanması kararı almıştır⁷⁵.

Bir yandan mezhep savaşına dönme eğilimi gösteren, diğer yandan küresel iddiaları olan bütün aktörlerin sahaya inmeye başladığı krizde, Birliğin konumunun

⁷² Gergana Noutcheva , “Enlargement Policy towards Central and Eastern Europe, 1989-2007/

Normative Intended” in Who is a Normative Foreign Policy Actor? The European Union and its Global Partner , **Centre For European Policy Studies, Brussels, 2008, s. 28.**

⁷³ Muriel Asseburg, “The Arab Spring and the Arab-Israeli Conflict: A Vicious Circle of Mutually Reinforcing Negative Repercussions”, Sven Biscop, Rosa Balfour & Michael Emerson (Der.), **An Arab Springboard For EU Foreign Policy?**, January 2012, s.90.

⁷⁴ Kuzmicheva, op.cit., s.2.

⁷⁵ Council of The European Union, Brussels, 31 May 2013, 10306/13, (OR. en) PRESSE 225, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/137355.pdf, 31 Mayıs 2013.

netleşmesi önem arz etmektedir. Rusya Federasyonu, Çin ve İran'ın açık desteği ile ayakta kalmayı sürdüren Beşşar Esed yönetimi karşısında, içinde ABD, AB ve Türkiye'nin bulunduğu Batı Bloku ve yanlarındaki Körfez ülkeleriyle birlikte hareket ederek savaşın bölgesel düzlemde fakat küresel etkileri olacak bir savaşa doğru gitmesine sebep olmaktadır. Bölge küresel dış politika aktörlerinin “bilek güreşi” alanına dönmekte, Ancak, AB için bu güreş dış politikada göstereceği ortak sesliliğin ve kararlılığın testi mahiyetindedir.

Birliğin, hukuk ve kamu yönetimi boyutuyla en güçlü kültürel transfer alanı argümanları olan insan hakları ve demokrasi konusundaki tutarlılığını sürdürmesi de ayrıca beklenmektedir. Gerek Suriye gerekse çok daha yeni bir gelişme alanı olan Mısır'da demokrasi ve insan hakları konusunda Birliğin tutarlı bir politika izleyerek karar alması umulmaktadır.

Sonuç

Ülkelerin dış politikalarının onların bir tüzel kişilik olsalar da *şahsiyetlerini* ortaya koyan politikalar olması, bölgesel güçler bakımından da aynı betimleme ile ifade edilebilir. Hem “bölgesel güç” olma iddiasındaki güçler bakımından, hem de diğer harici unsurlar tarafından, dış politikada söz sahibi aktörlerin görüşlerinde bütünlük, yeknesaklık, ağız birliği, tutarlılık, ciddiyet, süreklilik ve etkinlik gibi unsurlar aranır. Avrupa Birliği'nin geliştirmeye çalıştığı ve sunduğu “Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”, Avrupa'nın kendi içinde yaşadığı başarılı bütünleşme sürecinde önemli bir yer tutmuş olsa da, dış politikanın icrası aşamasında, aynı başarılı tercih ve tavır, uluslararası politikadaki zorlayıcı gelişmeler karşısında, zaman zaman sapmalara neden olmaktadır. Hiç kuşkusuz “dış politika” siyasal bir birlik ve devlet olabilmenin ön şartıdır. AB'nin siyasal bir birlik olarak “işpat-ı vücut” edebilmesi, gerçek anlamda “Ortak Bir Dış Politika” üretilmesi kadar, üretilen bu politikanın icrasına da bağlıdır. Ancak siyasal bütünleşmeye doğru giden AB'de, ortak karar alma ve tek sesli olmanın çok da kolay olmadığı ortadır. Aşağıdaki noktalar, bunun önündeki engeller arasında sayılabilir:

- Farklı altyapı ve kültürden gelen yeni üyelerin birliğin uyumunu bozması,
- Dünyanın farklı bölgelerinde ortaya çıkan uyuşmazlıklar karşısında ortak karar ve hareket bütünlüğünün sağlanamaması,
- Ülkelerin birbirinden bağımsız çelişkili açıklama ve tutumları,
- Dış politikada birlik içinde ortak çatı altında, ortak hareket eden tek bir blok yerine, farklılaşan alt blokların oluşmaya başlaması,
- Üye ülkelerin birlik çıkarlarından önce kendi ulusal çıkarlarına uygun dış politika geliştirmeye çalışmaları,
- Yüzyıllara dayanan köklü dış politika gelenekleri olan Fransa, İngiltere ve Almanya gibi Birliğin nüfuzlu üyelerinin dış politika tercihlerinde, Birlik ortak çıkarları yerine, geleneksel politikalarına uygun hareket etmeye çalışmaları,

- Üye devletlerin üyelik süreçleri ve entegrasyon süreçlerinin yavaş ve uzun bir sürece yayılmasının entegrasyondan beklenen sonuçları geciktirmesi,
- Birleşme ve bütünleşmede yakalanan ivmenin dış politikaya yansıtılamaması.

Sonuç olarak bölgesel ve küresel güç olma arzusunu Lizbon Antlaşması ile ısrarlı bir şekilde ortaya koymaya çalışan Avrupa Birliği'nin, reel politik bakış açısından, artık kitle iletişim araçları ile sınırların ortadan kalktığı bir dünyada, ancak normatif güç bakış ve bu kapsamda ortaya konulacak politikalar ile gerçekleştirebileceğini ifade edebiliriz. Bu şekilde, demokrasinin, insan haklarının ve ekonomik refahın daha iyiye gideceğini vadeden bir AB'nin, uluslararası sistemde kazanmasa bile, uluslararası kamuoyunda kazanan taraf olacağı umulmaktadır. Ancak bu beklentinin gerçekleşmesi, büyük oranda, AB'nin bundan sonra ortaya koyacağı politikalara ve uygulamalara bağlıdır.

Kaynakça

- Asseburg, Muriel. "The Arab Spring and the Arab-Israeli Conflict: A Vicious Circle of Mutually Reinforcing Negative Repercussions", Sven Biscop, Rosa Balfour & Michael Emerson, (Der.) **An Arab Springboard For EU Foreign Policy?** Ocak 2012, s. 90.
- "**Avrupa Birliği'nin Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası ve Türkiye'nin Uyumu**", İstanbul, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 2002, s. 7, 12.
- Bickerton, Christopher J. "Functionality in EU Foreign Policy: Towards a New Research Agenda?", **Journal of European Integration**, Cilt: 32 No: 2, 2010, s. 215–217, 220–221.
- Biscop, Sven et al. "Mediterranean Mayhem: Lessons for European Crisis Management", Sven Biscop, Rosa Balfour & Michael Emerson (Der.), **An Arab Springboard For EU Foreign Policy?** 2012, s. 80–81.
- Canbolat, İbrahim S. **Avrupa Birliği ve Türkiye; uluslar üstü sistemle ortaklık**, İstanbul, Alfa Aktüel Yayınları, 2011.
- Çayhan, Esra. "Avrupa Güvenlik ve savunma Politikası ve Türkiye", **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi** (3) 2002, s. 43–45.
- Crow, Brian. "A Common European Foreign Policy after Iraq?", **International Affairs**, Cilt: 79, No: 3, Mayıs 2003, s. 533, 535, 536.
- Council of The Europeanunion, Brussels, 31 May 2013, 10306/13, (OR. en) PRESSE 225,

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/fo raff/137355.pdf, 31 Mayıs 2013

Dinan, Desmond. **Europe Recast-A History of European Union**, Hampshire, Palgrave Macmillan, 2004, s. 58, 59, 99, 246.

Durance, Philippe ve Michel Godet, “Old Europe New Challanges”, **Emerald foresight**, Cilt: 9 No: 6, 2007, s. 3–6.

Durand, Fabien Jean Pierre Daniel, **The European Community’s Response to the Central European Challenge the Genesis of a European Common Foreign Policy**, Durham University Press, 1994, s. 95.

Eralp, Atila, “Avrupa Birliği’nde Lizbon Antlaşması çerçevesinde yapılmaya çabalanan kurumsallaşma sürecini, aynı zamanda da Avrupa Birliği Başkanlığına Herman van Rompuy’un seçilmesini yorumladı.”, 10 Ocak 2013, s. 1, http://www.dispolitika.org.tr/dosyalar/aeralp_111209.html.

Gingsberg, Roy. H. “Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası”, Desmond Dinan, (der.) **AB Ansiklopedisi**, s. 216.

Hettne, Söderbaum and Frerdik. **Civilian Power Or Soft Imperialism? EU as a Global Actor and the Role of Interregionalism**, Gothenburg, 2005.

Hill, C. European Foreign Policy: power block, civilian model – or flop?

Hill, Christopher ve Michael Smith, “**International Relations and the European Union: Themes and Issues in International Relations and the European Union**”, Christopher Hill, Michael Smith (der.), Oxford, The new European Studies Series, 2011, s. 10–11.

Hollis, Rosemary, Europe in the Middle East in International Relations of the Middle East, edt. L. Fawcett, Oxford University Press, 2005, s. 307.

http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/lizbon_antlasmasi.pdf

Kahraman, Sevilay. “Avrupa Birliği ve Irak Krizi: Bölünmeden Yeniden Birleşmeye Uzun, İnce Bir Yol”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi** Cilt: 2, No: 1–4, Bahar 2003, s. 152–153.

Karluk, Sadık Rıdvan, “Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği’nin Orta Asya Ülkeleri İle Olan İlişkileri ve Bölgeye Yönelik Stratejisi”, Yeni İpek Yolu, TRACECA, www.bildiri.anadolu.edu.tr/papers/bildiri/makale/1073_b220p82.doc.

Kaya, Ayhan et al. **Avrupa Birliği’ne Giriş, Tarih, Kurumlar ve Politikalar**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011, s. 3.

- Kuzmicheva, Larisa, “EU Foreign Policies in the Middle East--Iran, Iraq, Syria, Israeli-Palestinian Peace Process”, <http://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/kuzmicheva.pdf>
- “Lizbon Antlaşması İçin El Kılavuzu”, 13 Ocak 2013, <http://www.abbilgi.eu/web/Portals/0/docs/pdf/lisbon-final.pdf>.
- Irondelle, Bastien. “Euroopan Foreign Policy:the End of French Europe”, **European Integration**, Cilt 30, No 1, 2008, s.165
- Manners, Ian. “Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?”, **Journal of Common Market Studies**, Cilt: 40, No: 2, 2002, s. 236, 238, 239.
- McCormick, John. **Understanding the european union, A Concise Introduction**, New York, Palgrave Macmillan, 2005, s. 59.
- Noutcheva, Gergana. “Enlargement Policy towards Central and Eastern Europe, 1989-2007/Normative Intended” in Who is a Normative Foreign Policy Actor? The European Union and its Global Partner, Centre For European Policy Studies, Brussels, 2008, s. 28.
- Official Journal of the European Union, 13 Ocak 2013, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:FULL:EN:PDF>.
- Özdal, Barış. “Lizbon reform Andlaşması’nın Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası’na İlişkin Düzenlemelerin Analizi”, **Journal of Security Strategies (Güvenlik Stratejileri Dergisi)**, Issue 07/2008, s.148
- Özler, Zeynep. “Lizbon Antlaşması” İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu, no:9 Ekim 2009,s.1
- Pardo, Ramon Pacheco. “Normal Power Europe: Non-Proliferation and the Normalization of EU’s Foreign Policy”, **European Integration**, Cilt: 34, No: 1, 2012, s. 2, 3.
- Salmon, Traver C. “Avrupa Siyasi Birliği”, Desmond Dinan (der.), Avrupa Birliği Ansiklopedisi, İstanbul Kitap Yayınevi, 2004, s. 181–182, 184–185.
- Sander, Oral. “Yeni Bir Bölgesel Güç Olarak Türkiye’nin Dış Politika Hedefleri”, Faruk Sönmezoğlu (der.), **Türk Dış Politikasının Analizi**, İstanbul, Der Yayınları, 1994, s. 420.
- “The Single European Act”, 22 Ekim 2012, http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documents/treaties/singleeuropeanact.pdf.

- Sissoko, Macki M. et al. "Impacts Of The Yaounde And Lome Conventions On Ec-Acp Trade", **The African Economic & Business Review**, Cilt: 1, No: 1, 1998, s. 6, 8–11.
- Smith, Michael E. "The framing of European foreign and security policy: toward a post modern policy framework?", **Journal of European Public Policy**, Cilt: 10, No: 4, 2011, s. 557, 559, 560.
- Tezcan, Ercüment. "Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği İlişkileri", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi** 54–1, s. 144–145.
- Tomic, Nikola. "Coordinative Discourses in Brussels: An Agency-oriented Model of EU Foreign Policy Analysis", **Perspectives on European Politics and Society**, 2013, 14:2, s225
- Tonra, Ben ve Thomas Christiansen. **The Study of EU Foreign Policy: Between International Relations and European Studies, Rethinking European Union Foreign Policy**, Manchester University Press, 2004, s. 1, 9.
- "Treaty of Maastricht on European Union", 17 Ekim 2012, http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_maastricht_en.htm.
- Turan, Aslıhan P. Avrupa Birliği'nin Afrika Kıtası'na Yaklaşımı, Mayıs 2010, s. 1, 2.
- Uşul, Ali Resul. "Avrupa Birliği'nin Orta Asya Politikaları: Sessiz ve Derinden", Mustafa Aydın (der), **Küresel Politikada Orta Asya**, Nobel Yayınları, Ankara, 2005, s. 191.
- Ülger, İrfan Kaya. **Avrupa Dış Politikası ve AB Genişlemesi**", **Avrupa Birliği Üzerine Notlar**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, Şubat 2005, s. 34.
- Wagner, Wolfgang. "Why the EU's common foreign security policy will remain intergovernmental: a rationalist institutional choice analysis of European crisis management policy", **Journal of European Public Policy**, Cilt: 10, No:4, 2003, s. 579.
- Whiteman, R.G. **From Civilian Power to Superpower? The International Identity of the EU**, Basingstoke, Plagrave Macmillan, 1998.
- Whitney, Craig R. "A European common foreign and security policy?", **Cambridge Review of International Affairs**, 10: 2, 1997, s. 176–177.